

УДК 314.145 : 311:33
JEL C 43, I 31

Н. Ковтун, д-р екон. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТАТИСТИЧНЕ ВИМІРЮВАННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

В статті досліджено світовий досвід оцінювання якості життя на основі якого розроблено методичне забезпечення вимірювання якості життя з урахуванням умов та особливостей України, а також здійснено позиціонування якості життя в Україні за компонентами за період 2000-2011 рр.

Ключові слова: міжнародні концепції якості життя, інтегральна оцінка, стандартизація, якість життя, індекс якості життя.

Постановка проблеми. Дискусія щодо необхідності та можливості оцінювання якості життя ведеться вже давно. Так, Пітер Рассел в ході дискусії "Революція свідомості" з Ервіном Ласло і Станіславом Грофом, яка мала місце ще у 1999 р., казав: "Сьогодні лише десять відсотків населення світу належить до забезпеченого класу, у представників якого після придбання їжі, одягу, даху над головою та інших матеріально необхідних речей ще залишається досить грошей на різні надмірності. Проте ці десять відсотків споживають більше трьох чвертей усіх ресурсів планети. До масової свідомості поступово доходить факт нежиттєздатності такого порядку речей. Неможливо забезпечити подібний стиль життя усьому людському роду, тим більше що чисельність його постійно росте." [4, с. 9]. Станіслав Гроф в ході тієї же дискусії зазначав: "У певному значенні сам факт насичення і перенасичення у сфері базових матеріальних потреб і породив кризу сенсу і духовних потреб у суспільстві. Тривалий час ми знаходилися в повній ілюзії і невиправдивої надії на те, що зростання матеріальної забезпеченості само по собі здатне змінити якість життя, надаючи благополуччя, задоволення і щастя." [4, с. 9]. Ласло, зі свого боку, підкреслив: "Це порочне коло, свого роду циклічний механізм. Люди потребують чогось, тому вони придбавають певні продукти або послуги, потім їх переконують в тому, що вони вчинили чудовий вчинок, і тому вони купують знову те ж саме або щось схоже, незалежно від того, чи треба це їм насправді. Дію цього циклу можна подолати у тому випадку, коли люди починають розуміти, що необмежені придбання, що не відповідають їх справжнім потребам, не роблять їх а ні краще, а ні щасливіше... Матеріальний стандарт і якість життя – нетотожні поняття. *Можна мати чудову якість життя при відносно низькому матеріальному стандарті.* Можна вести дуже високоякісне існування, не витрачаючи купу грошей і не споживаючи надмірну кількість енергії і ресурсів. Йдеться про вибір стилю життя, і сюди входить все – від вибору професії і меблів до вибору друзів. Ви можете вести просте і якісне життя або жити дорого, хвалювати і напоказ. Завжди є вибір." [4, с. 50]. Це дозволяє стверджувати, що методологія оцінювання якості життя на сучасному етапі має принципово відрізнятися від підходів, які закладаються в основу визначення рівня життя, що, у свою чергу, означає, що при розробленні системи показників якості життя слід враховувати соціальну, духовну і психоемоційну складові, а матеріальна компонента – економічний добробут, виступає лише одним з елементів, що впливає на показник якості життя але не домінує при визначенні рівня цієї якості.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У розвинених країнах результати оцінювання якості життя населення покладаються в основу формування державної політики досягнення прогресу суспільного розвитку. В Україні такі дослідження на сьогодні носять лише пошуковий характер. Визначеної методики на

даний час в Україні немає. Крім того, у наукових колах вітає ідея щодо розроблення власної методики оцінювання якості життя населення, яка не тільки принципово буде відрізнятися від методики визначення індексу людського розвитку, а і дозволить здійснювати позиціонування України у міжнародних рейтингах якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотепер одним з найбільш адекватних та визнаних на міжнародному рівні підходів до вимірювання якості життя виступала методологія ООН, згідно якої з 1990 р. розраховується Індекс людського розвитку ПРООН для 187 країн світу. На основі аналізу прогресу, досягнутого у сфері людського розвитку, у 2010 р. запропоновано до впровадження інноваційні виміри людського розвитку, зокрема: побудову оновленого індексу людського розвитку, та індексу людського розвитку, скоригованого на нерівність, індекс гендерної рівності, та індекс багатомірної бідності. Однак, сьогодні, коли наслідки глобальної фінансової кризи суттєво вплинули на всі країни світу, питання забезпечення належної якості життя населення та відповідності стандартам життя є одним із найважливіших у всьому світі. Окремі компоненти оцінювання якості життя населення досліджені у працях таких вчених, як А. Боулін [5], А. Іванов [8], М. Хагерті [7] та вітчизняних вчених О. Грішнєвої [1], Е. Лібанової [3] тощо. Невивченими залишаються теоретико-методологічні та організаційні питання, пов'язані із забезпеченням міжнародної порівняльності якості життя населення України, які засновані на використанні сучасних інструментів моніторингу якості життя та впровадження їх у сучасну практику оцінювання якості життя населення України.

Метою дослідження є оцінювання якості життя населення України як мірила досягнення прогресу суспільного розвитку на засадах використання міжнародного досвіду.

Результати дослідження. За результатами попереднього дослідження, які докладно викладені в [2] були вивчені декілька основних міжнародних методик, орієнтованих на оцінювання якості життя, з точки зору їхньої інформаційної наповненості на даний момент часу та можливостей адаптації до національних систем показників. За результатами проведеного аналізу були побудовані порівняльні таблиці інформаційного забезпечення систем показників за різними концепціями, а також визначено рівень забезпечення кожної концепції відповідною інформацією для потреб України. В результаті було виділено дві методики, які найбільш придатні для України і які дозволяють проведення міжнародних співставлень. До них належать:

1. Методика оцінювання стандартів життя і якості життя (SLQL), рівень інформаційної наповненості може бути на рівні 95 % [7-8].

2. Методика за концепцією OECD: Better Life Index, рівень забезпеченості інформацією може бути доведений до 87,5 % [9-10].

Аналіз інформаційної наповненості показників якості життя в динаміці показав, що з двох методик, які на сьогодні найбільш придатні для оцінювання якості життя в Україні за період 12 років, найбільшу інформаційну підтримку має методика за концепцією OECD: Better Life Index.

Розроблене методичне забезпечення дозволило провести позиціонування якості життя в Україні в різні періоди часу як в цілому, так і за компонентами. Згідно методики OECD якість життя оцінюється за 11 компонентами, які включають 24 показники, з них в Україні інформаційне забезпечення має 21 показник (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняльна таблиця інформаційного забезпечення системи показників згідно концепції OECD: Better Life Index

Показники концепції OECD	Показники, які є в Україні
а) житло: – кімнати на одну людину; – житло з базовими умовами; – витрати на житло;	Середня кількість кімнат на 1 особу Забезпеченість житлом, кв. м загальної площі на особу Частка житла, обладнаного каналізацією Частка домогосподарств, задоволених своїми житловими умовами Частка респондентів, яким вистачає добротного житла Частка домогосподарств, задоволених своїми житловими умовами Частка витрат домогосподарств на житло
б) доходи: – чистий скоригований наявний дохід домогосподарств; – фінансовий достаток домогосподарств;	Середньодушовий наявний дохід в цінах базового року, грн на рік Частка домогосподарств, які оцінили рівень своїх доходів як достатній Частка населення, чиє споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму Частка витрат на продовольчі товари у сукупних витратах домогосподарств Середньомісячний розмір заробітної плати в цінах базового року Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість Частка витрат на непродовольчі товари та послуги у сукупних витратах домогосподарств
в) праця: – рівень зайнятості; – рівень довгострокового безробіття; – особисті доходи; – гарантія зайнятості;	Рівень зайнятості населення Рівень тривалого безробіття (понад 1 рік) населення у віці 15-70 років (за методологією МОП) Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), МОП Середньомісячний розмір заробітної плати, у % до мінімальної зарплати Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів Суспільні видатки на активну політику зайнятості, у % до ВВП Рівень охоплення безробітних активними заходами Державної служби зайнятості (професійне навчання, громадські роботи, працевлаштовані), % до чисельності незайнятого населення, яке перебувало на обліку у службі зайнятості
г) суспільство: – якість підтримки мережі;	Індекс довіри до ЗМІ Інтегральний індекс соціального самопочуття
д) освіта: – рівень освіти; – навички студентів; – кількість років навчання;	Частка осіб з повною вищою освітою серед населення віком 22 років і старше Частка професіоналів та фахівців серед зайнятого населення х Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше
е) навколишнє середовище: – забруднення повітря; – якість води;	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, у розрахунку на 1 кв. км Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м. на рік Частка домогосподарств, які беруть питну воду з мережі водопостачання
є) громадянська активність: – консультації з питань нормотворчої діяльності; – явка виборців;	Інтегральний індекс національної дистанційованості Частка респондентів, які скоріше задоволені роботою органів місцевої влади Частка респондентів, на думку яких сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди х
ж) здоров'я: – тривалість життя; – самооцінка здоров'я;	Очікувана тривалість життя при народженні Частка респондентів, які оцінили стан свого здоров'я як добрий
з) задоволеність життям:	Частка респондентів, які скоріше задоволені своїм життям Частка респондентів, які скоріше або цілком задоволені своєю роботою Частка респондентів, які переважно або цілком довіряють своїм співвітчизникам Частка зневірених знайти роботу, % до економічно активного населення віком 15-70 років (за методологією МОП)
і) безпека: – рівень насильства; – рівень вбивств;	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення) Частка респондентів, які відповіли, що біля їх будинку/в мікрорайоні практично не трапляються випадки хуліганства та пограбувань Частка респондентів, які відповіли, що протягом останніх 12 місяців значно погіршилася особиста безпека (на вулиці, в громадських місцях) Коефіцієнт вбивств (кількість зареєстрованих вбивств на 100 тис. населення)
к) баланс роботи та особистого життя: – співробітники, які працюють тривалий робочий день; – час, присвячений відпочинку	х Частка респондентів, яким вистачає повноцінного дозвілля
Рівень забезпеченості	21 показник з 24 (87,5 %)

*Джерело: розроблено автором за даними [9-10].

В основу позиціонування були покладені часткові інтегральні оцінки за компонентами якості життя, а також визначена зведена інтегральна оцінка якості життя в Україні за період 2000-2011 рр.

Кожен показник системи інтегральних оцінок є самостійним і водночас являє собою частину узагальнюючої характеристики. Оскільки показники в системі представлені різною розмірністю було проведено нормування (стандартизацію) всіх первинних показників. При стандартизації окремі індивідуальні значення показників були замінені на відносні величини. Постало питання: що взяти за норму? Як відомо, нормування може здійснюватися на підставі максимально досягнутого рівня того чи іншого показника, мінімального рівня, на основі середнього рівня або на базі еталонного рівня. При нормуванні слід було враховувати, що показники, які характеризують якість життя, представлені як стимуляторами (показники, зростання яких характеризує позитивну динаміку, наприклад: забезпеченість житловою площею, частка населення, яке визначає свої доходи як такі, що забезпечують крім харчування, задоволення інших потреб), так і дестимуляторами (показники, зростання яких характеризується негативними змінами, наприклад: частка населення, чиє споживання є нижчим

рівня фактичного прожиткового мінімуму, рівень тривалого безробіття). Багатомірною середньою була обчислена як рівнозважена за формулою середньої арифметичної простої з нормованих оцінок.

В основу методики оцінювання якості життя було покладено принцип стандартизації на краще значення, яке було досягнуто за весь досліджуваний період і яке буде зафіксовано. Відповідно, для стимуляторів – це максимально досягнуте значення, а для дестимуляторів – мінімальний рівень показника.

Це дозволило досягнути порівнянності як за компонентами якості життя, так і в динаміці. Такий прийом обмежив рівень варіації оцінок зверху та знизу і дав змогу ідентифікувати стан за відповідною групою показників у кожному році. Таким чином, нормована, у такий спосіб, оцінка варіює в межах від 0 до 1. Ширина інтервалу – 0,2 одиниці. До того ж, застосування такої методики дозволяє інтерпретувати отримані показники. Була розроблена така шкала для оцінювання відносно максимально досягнутого рівня (табл. 2). Якщо в майбутньому ситуація буде покращуватися інтегральна оцінка буде виходити за межі одиниці, що свідчатиме про позитивні зрушення в якості життя.

Таблиця 2. Шкала оцінювання якості життя відносно максимально досягнутого рівня

Шкала відносно максимуму	Значення відносно максимально досягнутого рівня за весь період
0,000-0,199	дуже низький
0,200-0,399	низький
0,400-0,599	середній
0,600-0,799	вище за середній
0,800-1,000	високий

*Джерело: розроблено автором самостійно.

На основі часткових інтегральних оцінок було розраховано зведену інтегральну оцінку як за незваженою формулою, так і з використанням ваг. Вагові коефіцієн-

ти були встановлені виходячи з навантаження кожної компоненти показниками (табл. 3).

Таблиця 3. Розподіл вагових коефіцієнтів за компонентами якості життя

№	Компоненти якості життя	Кількість показників, які включені до відповідної компоненти	Ваговий коефіцієнт
1.	Житло	6	0,150
2.	Доходи	6	0,150
3.	Праця	7	0,175
4.	Суспільство	3	0,075
5.	Освіта	3	0,075
6.	Навколишнє середовище	3	0,075
7.	Громадянська активність	3	0,075
8.	Здоров'я	2	0,050
9.	Задоволеність життям	3	0,075
10.	Безпека	3	0,075
11.	Баланс роботи та особистого життя	1	0,025
	Разом	41	1,000

*Джерело: розроблено автором за даними табл. 1.

Як видно з рис. 1, до 2008 р. якість життя в Україні стабільно зростала, в середньому на 4,3 % щорічно. У 2009 р., у зв'язку з різким погіршення економічної ситуації, рівень якості життя втратив більше половини свого приросту. Якщо у 2008 р. рівень якості життя

характеризувався 93 % від рівня кращих показників за весь період, то у 2009 р. він вже становив 89 % за зваженою методикою. Але всиллю упевненості той факт, що, хоч і дуже повільно, але поступово показник якості життя зростає.

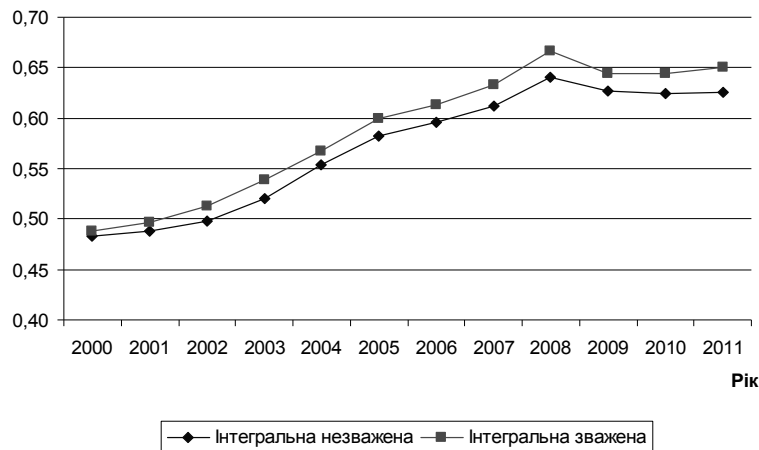

Рис. 1. Динаміка інтегральної оцінки якості життя в Україні за період 2000-2011 рр.

*Джерело: розроблено автором за оперативними даними Держстату України/

Формування якості життя відбувалося не однаково за різними її компонентами. Як свідчать розрахунки, позитивна динаміка до 2008 р., спостерігається за всіма групами показників з досягненням кращого рівня різними компонентами якості життя в різні роки. Починаючи з 2009 р., 6 з 11 компонентів погіршилися: це, в першу чергу, показники доходів; праці; суспільства; задоволеності життям; безпеки; балансу роботи та особистого життя. По трьох групах показників динаміка була позитивною, а саме: освіта, громадська активність і здоров'я.

Розглянемо детально кожну з компонентів якості життя в динаміці. Почнемо з показників житла і житлових умов: він налічує 6 елементів. Інтегральна оцінка житла і житлових умов знижувалася тричі за 12 років: у 2001-2002 рр., 2006-2007 рр. та 2011 р. На її зниження істотно вплинули два показники: частка домогосподарств, яким вистачає добротного житла і частка витрат домогосподарств на житло. Небезпечним є зростання рівня витрат на утримання житла в доходах домогосподарств, який на кінець 2011 р. становить 8 %, що на 21 % вище за мінімально досягнутий рівень у 2008 р. Фактори, що спричинили таку ситуацію – це не тільки зростання суми витрат на утримання житла, а і уповільнення темпів зростання доходів населення. Щодо частки домогосподарств, яким вистачає добротного житла, то, незважаючи на відносно позитивну динаміку, цей показник і надалі залишається дуже низьким і на сьогодні становить тільки 45,3 %, а це означає, що менше половини населення України на сьогодні мають нормальні житлові умови.

Друга компонента охоплює показники рівня доходів і матеріальної забезпеченості, 6 елементів і характеризується різноспрямованою динамікою. Інтегральний показник доходів істотно знизився у 2009 р. – на 11,4 %, але наступне його зростання впродовж 2010-2011 рр. покрило це падіння і у 2011 р. доходи на особу населення були більшими, ніж за всі попередні роки. На зниження рівня матеріального забезпечення і задоволення рівнем доходів істотно вплинули три показники: зниження частки населення, яке визначає свої доходи як такі, що забезпечують крім харчування, задоволення інших потреб, різке зростання у 2009 р. частки населення, чиє споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, а також зменшення рівня заощаджень населення. Небезпечним є зниження частки населення, яке визначає свої доходи як такі, що забезпечують крім харчування, задоволення інших потреб,

яка на сьогодні становить 61,4 %, що на 7 п.п. нижче за максимально досягнутий рівень у 2008 р. Фактори, що спричинили таку ситуацію – це не тільки зростання суми витрат на харчування, а і уповільнення темпів зростання доходів населення. Щодо частки домогосподарств, які робили заощадження, або купували нерухомість, то, незважаючи на його відносно позитивну динаміку, цей показник і надалі залишається дуже низьким, і на сьогодні становить тільки 23,5 %, тобто менше чверті населення України можуть собі дозволити робити заощадження.

Третя компонента – праця, налічує 7 елементів і характеризується різноспрямованою динамікою. Інтегральний показник праці істотно знизився у 2009 р. – на 8,6 %. Його зростання у 2010-2011 рр. не покрило цього падіння і у 2011 р. показники праці становили 86,2 % від кращого рівня, який був досягнутий за весь період. На зниження інтегральної оцінки істотно вплинули практично всі показники. Найбільш вагомими з них: зниження середньомісячного розміру заробітної плати у % до мінімальної зарплати впродовж 2009-2010 рр. – на 11,8 % і 16,7 % відповідно, істотне зростання рівня безробіття (на 37,5 %) і тривалого безробіття у 2010 р. – на 84,2 %. Небезпечним є стрімке зростання рівня тривалого безробіття, яке у 2010 р. досягнуло рівня 34 % – це більше третини від загальної чисельності безробітних. Істотно (на 28 %) зросла частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів – до 36 % у 2011 р. Оптимізм викликає тільки постійне зростання суспільних видатків на активну політику зайнятості, але цього все одно не достатньо для істотного покращення ситуації в країні.

Четверта група показників – це показники, які характеризують суспільство. Вона включає три показники, два з яких – є інтегральними оцінками. Інтегральний показник, що характеризує суспільство, знаходиться на низькому рівні. Крім того, починаючи з 2009 р. він ще знизився. Якщо перерахувати на стобальну шкалу, то довіра до ЗМІ у 2005 р. була на рівні 60 балів, тобто на тверду трійку, то зараз це вже 58 балів. Що стосується індексу соціального самопочуття, саме високе його значення спостерігалось у 2008 р., коли він становив практично 66 балів. Аналогічна ситуація склалася і з рівнем довіри співвітчизникам: на сьогодні тільки 44 % довіряють своїм співвітчизникам. За 12 років значення показника ніколи не перетнуло рівня 50 %. Саме тому високе значення інтегрального показника свідчить не про позитивну ситуацію, а навпаки – змушує замисли-

тися над тим, як підвищити рівень довіри населення і упевненість у майбутньому.

Інтегральний показник освітнього рівня впродовж всього періоду зростав і у 2011 р. досягнув свого максимуму. Проте, це не є несподіванкою, враховуючи кількість вищих навчальних закладів освіти і закріплення в країні обов'язкової загальної середньої освіти.

Шоста компонента – це показники навколишнього середовища. Інтегральний показник екологічної складової в різні періоди характеризується протилежною динамікою. Позитивні зрушення мали місце тільки у 2008-2009 рр. Які складові визначили таку ситуацію? Так, дійсно, в останні роки викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення істотно зменшилися – практично на 10 %, але, незважаючи на ці позитивні зміни, вони, все одно, залишаються на високому рівні, що на 39 % більше порівняно з 2000 р. Значно кращою є ситуація з обсягами скидів зворотних вод: порівняно з 2000 р., у 2011 р. обсяги зменшилися практично на 21 %. Частка сімей, які беруть воду з мережі водопостачання останніми роками зростає з 59,1 % у 2004 р. до 65,7 % у 2011 р. на тлі погіршення якості води в мережі водопостачання, що також негативно відбивається на показнику якості життя.

Сьома компонента якості життя – це громадянська активність, яка описується трьома показниками, один з яких сам по собі є інтегральною оцінкою, що ускладнює його інтерпретацію і прогнозування, а показник явки виборців немає щорічної динаміки, а тому не був включений нами у розрахунок. Інтегральний показник громадської активності характеризується позитивною динамікою. Однак індекс національної дистанційованості показує негативну динаміку. У 2011 р. він зріс, відносно 2000 р., практично на 11 % і демонструє достатньо негативні тенденції. Частка задоволених роботою місцевих органів влади весь час зростала, крім 2006 р. і останніх двох років. На сьогодні вона становить тільки 17,5 %, що характеризує ефективність міської влади як дуже низьку і негативно відбивається на показнику якості життя. Стійку позитивну динаміку має тільки показник частки респондентів, на думку яких сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди: за 12 років він зріс на 38 % і становив у 2011 р. 70 %, тобто більше двох третин населення вважає, що сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди.

Складова, яка характеризує здоров'я населення, представлена двома показниками: очікуваною тривалістю життя при народженні і часткою населення, яке оцінює стан свого здоров'я як добрий. Інтегральний показник здоров'я населення характеризується позитивною динамікою впродовж всього досліджуваного періоду. Значне зростання інтегрального показника здоров'я мало місце у 2004 р. завдяки суб'єктивній компоненті: істотно (практично на 60 %) зросла частка населення, яка оцінила стан свого здоров'я як добрий – з 24,1 % до 34,4 %. Очікувана тривалість життя при народженні також, в цілому, показує позитивну тенденцію до зростання тривалості життя: з 67,9 років у 2000 р. до 70,7 років у 2011 р.

Інтегральний показник задоволеності життям до 2009 р. характеризувався позитивною динамікою, але у 2009-2011 рр. він істотно погіршився, особливо різке зниження мало місце у 2009 р. Що вплинуло на таке значне зниження показника? По-перше, останніми роками знизилася частка людей, які задоволені своїм життям з 36,1 % у 2008 р. до 34,2 % у 2011 р. Крім того, слід зазначити, що таке значення показника за шкалою відповідає рівню нижче середнього. По-друге, істотно зменшилася частка задоволених роботою, починаючи з

2009 р. щорічно більш ніж на 12,7 %, тобто за три роки на 34 %: з 28,8 % до 19,1 %, що відповідає значенню дуже низький. Позитивні зрушення мав тільки показник зневірених знайти роботу: його значення зменшилося практично на дві треті. Але визначальними показниками, які призвели до загальної негативної тенденції, є задоволеність, вірніше, незадоволеність, життям і роботою, а це неприємні і тривожні сигнали, які діють не на користь показникам якості життя. Прогнозна оцінка можливого зростання рівня задоволеності життям далеко не втішна: за умов збереження такої тенденції, рівень задоволених життям становить тільки 34,7 % до 2020 р., а задоволених роботою буде і надалі зменшуватися і може дістатися критичних значень. На цей факт треба звернути особливу увагу, оскільки ця компонента якості життя включає в себе як матеріальну складову, так і соціокультурну, політичну, екологічну, морально-емоційну, тобто це вихідний показник якості життя, який вбирає до себе всі елементи життя людини, а тому він є визначальним. В цьому контексті, за прогнозними оцінками, буде зростати і частка зневірених знайти роботу, що також не підвищить, а ні показника якості життя, а ні саму якість життя.

Інтегральний показник безпеки впродовж всього періоду зростав, що позитивно характеризує тенденцію, яка склалася. Однак останнім часом безсумнівну тривогу викликає поступове зростання рівня злочинності, який, починаючи з 2009 р., зріс на 49 % і за своїм значенням наблизився до рівня 2002 р. Викликає полегшення тільки той факт, що цю тенденцію не підтверджує суб'єктивна оцінка населення, які вважають, що останні роки криміногенна ситуація значно покращилася, особливо, порівняно з 2000 р.

Остання компонента – це збалансованість роботи та особистого життя. Аналіз їхньої динаміки дозволяє зробити висновки про намічені позитивні тенденції: за 12 років частка людей, яким вистачає повноцінного дозвілля зросла практично на 60 % (максимальне значення було досягнуто у 2008 р. – 26,3 %); поточне значення – 24,8 %. Однак останні три роки частка людей, які повноцінно відпочивають, поступово зменшується і за оцінками у 2014 р. вона складе 24,6 %, а якщо тенденція збережеться, то до 2020 р. показник знизиться до 17,7 %, що, у свою чергу, негативно відіб'ється і на задоволеності життям і роботою, і, що є небезпечним, на стані здоров'я. Все це негативно вплине як на показники, так і на суб'єктивні оцінки якості життя.

Висновки. Аналіз інформаційної наповненості показників якості життя в динаміці показав, що з двох методик, які, на сьогодні, найбільш придатні для оцінювання якості життя в Україні за період 12 років, найбільшу інформаційну підтримку має методика за концепцією OECD: Better Life Index згідно якої якість життя оцінюється за 11 компонентами, які включають 24 показники, з них в Україні інформацією забезпечений 21 показник.

Розроблене методичне забезпечення дозволило визначити позиції України у різні періоди часу як в цілому, так і за компонентами якості життя. Слід зазначити, що формування інтегральної оцінки якості життя відбувалося не однаково за різними його складовими. Як свідчать розрахунки, до 2008 р. мала місце позитивна динаміка за всіма групами показників. Кращий рівень, при цьому, був досягнутий за різними показниками якості життя в різні роки. Так, починаючи з 2009 р., рівень шести з одинадцяти компонентів погіршилися: це, в першу чергу, стосується показників доходів; праці; суспільства; задоволеності життям; безпеки; балансу роботи та особистого життя. За трьома групами показників мала місце позитивна динаміка, а саме: освіта, громадська ак-

тивність і здоров'я. Решта показників характеризувалася суперечливою динамікою.

Що стосується визначення рівня можливого зростання задоволеності життям, то оцінка далеко не втішна: за умов збереження існуючої тенденції, рівень задоволених життям становить тільки 35 %, а рівень задоволених працею буде і надалі зменшуватися і, за прогнозними оцінками, може дістатися критичних значень. На даний факт слід звернути особливу увагу, оскільки ця компонента якості життя включає не тільки матеріальну складову, а і елементи зовнішнього середовища, а саме: соціокультурну, політичну, екологічну, морально-емоційну компоненти. Крім того, за прогнозними оцінками, в майбутньому частка зневірених знайти роботу може зростати, що також позитивно не вплине на показник якості життя.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А. Людський розвиток : навч. посіб. / О. А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
2. Ковтун Н.В. Міжнародний досвід оцінювання якості життя населення і можливості його використання в Україні / Н.В. Ковтун, І.П. Романюк // Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – Київ: ВПЦ "Київський університет". – 2013. – Випуск 134. – С. 32-37.

Н. Ковтун, д-р екон. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ В УКРАИНЕ

В статье изучен мировой опыт измерения качества жизни на основе которого разработано методическое обеспечение измерения качества жизни с учетом условий и особенностей Украины, а также проведено позиционирование качества жизни в Украине в разрезе отдельных компонент за период 2000-2011 гг.

Ключевые слова: международные концепции качества жизни, интегральная оценка, стандартизация, качество жизни, индекс качества жизни

N. Kovtun, Doctor of Sciences (Economic), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE LIFE QUALITY EVALUATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINE'S PRACTICE

The world experience of the life quality evaluation have been investigated, then on the basis of the research's results the methodical providing of the life quality evaluation have been worked out into account of Ukraine's terms and features, and also positioning of Ukraine's life quality is carried out after the components for period 2000-2011.

Keywords: international life quality models, standards of life quality, integral estimation, standardization, life quality, index of life quality.

УДК 311:65.012.8:33
JEL C 820

Н. Лутчин, канд. екон. наук, доц.
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

СТРУКТУРНІ ДИСПРОПОРЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовані основні диспропорції економіки як на державному, так і на регіональному рівні. В роботі розглядаються концептуальні підходи до формування ефективної структури економіки України та Львівської області. Враховуючи міжнародний досвід, запропонована оптимальна структура економіки Львівської області на даному етапі розвитку. Автором обґрунтовано необхідність та принципи створення інформаційного забезпечення на рівні областей України для проведення оцінки та обліку диспропорцій економіки для визначення зваженої регіональної політики.

Ключові слова: структурні диспропорції економіки, структурні зрушення, оптимізація структури економіки.

Вступ. Зміцнення конкурентоспроможності національної економіки пов'язане з структурними перетвореннями економічної системи відповідно до потреб технологічного і соціального прогресу. Структурні диспропорції не лише стримують реалізацію економічного потенціалу, але й підвищують вразливість економіки до зовнішніх впливів та знижує рівень економічної безпеки країни [5]. Саме тому здатність підвищувати конкурентоспроможність економіки забезпечується глибиною структурних перетворень, зумовлених необхідністю технологічного оновлення виробничої структури та її адаптації до умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

3. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.

4. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел; Пер. с англ. М. Драчинского. – М.: ООО "Издательство АСТ" и др., 2004. – 248, [8] с. – (Philosophy).

5. Jackie Brown, Ann Bowling, Terry Flynn. Models of quality of life: A taxonomy, overview and systematic review of quality of life. In: (Proceedings) European Forum on Population Ageing Research, 2004. Sheffield, Dept of Sociological Studies [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ageingresearch.group.shef.ac.uk/pdf/qol_review_no_tables.pdf.

6. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eurofound.europa.eu/>.

7. Quality of life indexes for national policy: Review and agenda for research. / Hagerty M.R. [et.c.] // Social Indicators Research. – 2001. – Vol. 55. – P. 1-91.

8. Regional Human Development Report on social inclusion [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://issuu.com/undp_in_europe_cis/docs/rhdr_socialinclusion/1.

9. Second European Quality of Life Survey [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/02/en/2/EF_0902EN.pdf.

10. OECD Better Life Index [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>.

Надійшла до редакції 21.03.14

Постановка проблеми. Проблемаам структурної модернізації економіки регіонів, впливу структурних чинників на якісні процеси їх економічного розвитку присвячені роботи відомих вітчизняних дослідників, зокрема Я.Б. Базилюка, О.С. Власюка, В.М. Геєця, Я.А. Жаліла, І.В. Крючкової, В.Р. Сіденка, Т.П. Шинкоренко та ін. Проблемаам структурних диспропорцій присвячені також дослідження відділу прогнозування розвитку секторів економіки міжгалузевого балансу міністерства економіки України [3] Проте, більшість досліджень у даній сфері присвячені дослідженням на макрорівні, а у практиці формування структурних процесів регіональної